

O stavu světových centrálních bank: V čem spočívá jedinečnost centrálních bank Číny, Vietnamu a Severní Koreje?

 infokurýr.cz/n/2024/07/08/o-stavu-svetovych-centralnich-bank-v-cem-spociva-jedinecnost-centralnich-bank-ciny-vietnamu-a-severni-koreje

kurýr

8. července 2024

Na celém světě jsou pouze tři centrální banky organicky začleněny do systému řízení státu bez jakýchkoli výhrad a napětí.

Podle údajů Banky pro mezinárodní platby a Mezinárodního měnového fondu je dnes na světě 157 centrálních bank. Vydávají měny, které používají přibližně dvě stovky států a jurisdikcí. Některé státy a jurisdikce vlastní měnu nemají a používají měny vytvořené centrálními bankami jiných zemí.

Je pozoruhodné, že počet měn na světě je menší než počet centrálních bank. Faktem je, že v eurozóně, kde obíhá měna zvaná „euro“ (a žádná jiná oficiální měna), je 20 států a každý stát má svou vlastní centrální banku. Největší z nich jsou Bundesbank, Bank of France a Bank of Italy. Kromě národních centrálních bank má eurozóna také Evropskou centrální banku (ECB). V eurozóně je tedy pouze 21 centrálních bank a jedna oficiální měna.

Svět centrálních bank je velmi pestrý. Mám na mysli velké rozdíly v organizačním a právním postavení centrálních bank, v souboru jejich operací, v jejich významu pro národní a světovou ekonomiku a v jejich místě v systému vlády.

Různorodost centrálních bank je patrná i z jejich názvů. Některé vývěsní štíty obsahují slova „centrální banka“, za nimiž následuje název země. Např: „Centrální banka Ruské federace“. Jiné obsahují ve svém názvu slova „národní“, „lidová“. Např: „Národní banka Švýcarska“, „Čínská lidová banka“. Jiné se nazývají „rezervní banky“.

Např: „Reserve Bank of Australia“, „South African Reserve Bank“. Instituce menších jurisdikcí se často nazývají „ředitelství“. Např: „Royal Monetary Authority of Bhutan“, „Hong Kong Monetary Authority“. Pouze dvě centrální banky obsahují ve svém názvu slovo „státní“: „State Bank of Pakistan“ a „State Bank of Vietnam“. A konečně názvy některých institucí jsou velmi nestandardní. Například americká centrální banka se jmenuje „US Federal Reserve System“. A vatikánská centrální banka se jmenuje Institut pro náboženské záležitosti.

Rozmanitost označení institucí označovaných jako centrální banky v sobě skrývá nemenší rozmanitost z hlediska jejich organizačního a právního postavení, souboru funkcí, rozsahu operací, významu v ekonomice (nejen národní, ale i světové) atd.

Není to tak dávno, co s definicí toho, co je centrální banka, nebyly zvláštní problémy. V učebnicích ekonomie se uvádělo, že jde o instituci, jejíž hlavní funkcí je emitovat národní měnu. Ale jak jsem se zmínil výše, po vzniku takové měny, jakou je „euro“, na přelomu dvacátých a jednadvacátých let 20. století centrální banky zemí eurozóny přestaly vydávat národní měny. Ne každý dokáže pochopit, co dnes tyto centrální banky dělají. A s ohledem na to se stalo obtížným definovat, co je to centrální banka v 21. století.

Abychom podali podrobný obraz o celé této složité škále institucí, kterým se dává název „centrální banka“, je pravděpodobně nutné napsat celou knihu. Ve formátu tohoto článku se pokusím dotknout pouze jednoho aspektu centrálních bank – jejich organizačního a právního postavení. Tento status znamená jednak formu vlastnictví kapitálu CB, jednak místo CB v systému řízení státu (státní moci).

Pokud jde o formu vlastnictví, v 19. století byly centrální banky většinou soukromé. Jednou z výjimek byla Státní banka Ruského impéria (založena v roce 1860). Po druhé světové válce byly přední západní centrální banky, jako například Bank of England a Bank of France, v

roce 1946 znárodněny. Ve stejném roce byly znárodněny centrální banky v Argentině a Jugoslávii, v roce 1947 v Rumunsku a Maďarsku, v roce 1948 v Československu a Nizozemsku, v roce 1949 v Indii atd.

V polovině sedmdesátých let zbývalo v kapitalistickém světě 14 centrálních bank, v jejichž kapitálu byli zastoupeni soukromí vlastníci (v zemích socialistického tábora byly všechny CB státní).

Na konci minulého desetiletí existovaly pouze dvě centrální banky, které jsou stoprocentně soukromé. Jsou to americký Federální rezervní systém a Jihoafrická rezervní banka. Federální rezervní systém USA se skládá z 12 federálních rezervních bank, na jejichž kapitálu se podílí nejméně 6 000 soukromých bank. Je pozoruhodné, že mnoho amerických soukromých bank má na svém kapitálu nerezidenty. To znamená, že americký Fed je v rukou nejen amerických, ale i neamerických soukromých vlastníků. Pokud jde o Jihoafrickou centrální banku, vlastní ji 660 akcionářů, mezi nimiž jsou jak právnické, tak fyzické osoby. Největšími akcionáři jsou Barclays Western Bank Ltd a South African Mutual Life Assurance Society.

Dalších sedm centrálních bank mělo smíšené vlastnictví. Jsou to centrální banky Řecka, Itálie, Japonska, Belgie, Turecka, Švýcarska a San Marina. V Bank of Greece je stát menšinovým akcionářem s podílem 8,93 %, zbývajících 91,07 % akcií vlastní soukromé osoby. Vlastníky Bank of Italy jsou banky, pojišťovny, penzijní a investiční fondy a také instituce sociálního zabezpečení; přesný procentuální podíl státu v této CB je obtížné určit, protože se na kapitálu CB nepodílí přímo, ale prostřednictvím institucionálních investorů. V Bank of Japan a Národní bance Belgie vlastní stát 55, resp. 50 % (zbytek drží soukromí investoři). Centrální banka Turecké republiky je z 55,12 % vlastněna státem (ministerstvem financí), turecké banky z 25,74 %;

zbytek vlastní soukromé osoby a další akcionáři. V kapitálu Švýcarské národní banky vlastní stát 52 %, ale není to centrální vláda, nýbrž kantony a kantonální banky ([více informací](#)).

Pokud jde o otázku úlohy a místa centrální banky v systému státní správy, drtivá většina centrálních bank má podle ústav a zákonů větší či menší autonomii na státních orgánech. Tato autonomie je samozřejmě maskována slovy, že centrální banka musí například pravidelně podávat zákonodárným orgánům (parlamentům) zprávy o své činnosti.

Centrální banky Velké Británie, Francie a Japonska byly v minulém století podřízeny výkonné moci. V posledních desetiletích minulého století však byla v těchto zemích přijata řada kroků k zajištění autonomie měnověpolitických rozhodnutí centrálních bank. Ukázkovým příkladem posílení nezávislosti centrální banky na vládě je francouzský zákon ze 4. srpna 1993. Podle tohoto dokumentu je v zájmu zajištění plné nezávislosti rady Francouzské centrální banky při plnění úkolů měnové politiky členům rady zakázáno vyhledávat nebo přijímat pokyny od vlády nebo jiné osoby. Na jaře 1998 vstoupilo v platnost také nové znění zákona o Bank of Japan. Podle nového zákona nesmí ministr financí Japonska vydávat příkazy týkající se činnosti Bank of Japan a guvernér Bank of Japan nemůže být odvolán ze své funkce, s výjimkou nemoci.

Centrální banka však až na několik výjimek není součástí výkonné moci a není podřízena vládě (o třech výjimkách bude pojednáno níže).

Takové „nezávislé“ postavení centrální banky na vládě je odůvodněno tím, že eliminuje střet zájmů, který by vznikl, kdyby centrální banka byla podřízena vládě. Vláda je přece odpovědná za rozpočtovou politiku, tvoří a plní státní rozpočet. Kdyby měla „tiskařský lis“ (pravomoc emitovat peníze), byla by v pokušení sestavit deficitní rozpočet (výdaje převyšují příjmy) a „rozpočtovou díru“ zacetit pomocí „tiskařského lisu“.

S využitím těchto argumentů se centrální banky většiny zemí světa snažily zvýšit míru své nezávislosti. Zajímavé jsou výsledky studie amerického ekonoma A. Garrigy zveřejněné v roce 2016: Garriga A. Nezávislost centrálních bank ve světě: nový soubor dat. Studie je analýzou reforem souvisejících s centrálními bankami. Studie zahrnuje období 1970-2012 a 182 zemí. Celkem bylo analyzováno 382 reforem centrálních bank. A zde jsou výsledky reforem: 72 % reforem zvýšilo nezávislost centrálních bank, 15 % ji snížilo a 13 % nemělo na postavení centrálních bank žádný vliv.

V učebnicích ekonomie se tedy píše, že „nezávislost“ centrální banky je pro společnost přínosem. V reálném životě tomu tak ale není. Zneužívání „tiskařského lisu“ je navzdory „nezávislému“ postavení centrální banky do očí bijící. Zejména proto, že Centrální banka praktikuje politiku tzv. kvantitativního uvolňování již od globální finanční krize v letech 2008-2009. Ta spočívá ve snižování klíčové sazby a neomezeném pumpování peněz do ekonomiky.

Zde jsou údaje MMF o peněžní zásobě (peněžní agregát „M2“ – objem hotovostních a bezhotovostních peněz) ke konci roku 2000, resp. ke konci roku 2023 pro jednotlivé země a skupiny zemí (v miliardách dolarů):

- USA – 4 930 a 20 870 mil.
- Eurozóna – 4 690 a 19 550
- Japonsko – 8 670 a 11 090
- Ostatní ekonomicky vyspělé země – 2 370 a 17 850.

Za 23 let se tedy peněžní zásoba v USA zvýšila 4,23krát; v eurozóně – 4,25krát; v Japonsku – 1,28krát; v ostatních ekonomicky vyspělých zemích – 7,53krát. Jak vidíme, „nezávislý“ status centrální banky nijak nebrání růstu peněžní zásoby a inflace. Nicméně dosud nebyla přijata žádná opatření, která by zavedla přísnou státní kontrolu nad centrální bankou.

V řadě zemí se samozřejmě prezidenti a premiéři snaží zavést neformální kontrolu nad centrálními bankami. Především pomocí takové metody, jako je prosazování „svých“ lidí do funkce guvernéra centrální banky. Například turecký prezident Erdogan se již řadu let snaží omezit centrální banku tím, že do jejího čela jmenuje jemu loajální úředníky a bankéře. Od roku 2014, kdy se Erdogan ujal prezidentského úřadu, vyměnil již čtyři guvernéry centrální banky; od února letošního roku povýšil na post guvernéra centrální banky již pátou osobu. Tento způsob ovládání Centrální banky však není příliš efektivní. Psal jsem o tom již mnohokrát.

Na začátku minulého desetiletí se maďarský premiér Viktor Orbán pokusil dostat centrální banku země pod státní kontrolu. To však vyvolalo velmi ostrou reakci Bruselu (vedení Evropské unie) a maďarský premiér musel ustoupit. Více se o tom dočtete v mém článku „Viktor Orbán se opět střetl s maďarskou centrální bankou“.

V SSSR a dalších socialistických zemích neměly centrální banky status instituce „nezávislé“ na státu. Patřily do výkonné složky státní moci a byly podřízeny vládám. Šéfové centrálních bank byli členy Rady ministrů. Toto postavení centrálních bank bylo jasně stanoveno v ústavách a zákonech. V Sovětském svazu byla Gosbanka SSSR vyňata z podřízenosti Radě ministrů SSSR až na konci roku 1990 (rok před rozpadem Sovětského svazu).

Ze 157 centrálních bank na světě dnes existují pouze tři centrální banky, které jsou organicky začleněny do systému řízení státu bez jakýchkoli výhrad a napětí, tj. jsou součástí výkonné moci a podřízeny vládě. Všechny se nacházejí v Asii, na východ od Ruské federace. Jsou to centrální banky Čínské lidové republiky, Vietnamské socialistické republiky a Korejské lidově demokratické republiky (Severní Koreje).

Zákon o Čínské lidové bance (přijatý na 3. zasedání 8. sjezdu Všečínského shromáždění lidových zástupců 18. března 1995) stanoví, že NBK je podřízena Státní radě (nejvyššímu státnímu výkonnému orgánu Čínské lidové republiky). Ve Vietnamu je stejné postavení centrální banky definováno v zákoně o Státní bance Vietnamu z roku 2010. Pokud jde o centrální banku Severní Koreje, vzhledem k velké uzavřenosti KLDŘ před světem o ní mnoho nevíme. Několik zdrojů však potvrzuje, že centrální banka je součástí výkonné moci. Článek „Central Bank of the Democratic People’s Republic of Korea“ ve Wikipedii uvádí: „Centrální banka Korejské lidově demokratické republiky: „Banka je podřízena kabinetu ministrů Severní Koreje“. A v článku „Kabinet ministrů Severní Koreje“ vidíme v seznamu členů vlády prezidenta centrální banky Baek Min Gwana.

Se všemi třemi výše uvedenými asijskými zeměmi již probíhá nebo se plánuje úzká obchodní, hospodářská a finanční spolupráce. O severokorejské ekonomice toho zatím víme velmi málo. Víme pouze, že se jí podařilo přežít navzdory přísným mezinárodním sankcím.

Naproti tomu o ekonomikách Číny a Vietnamu je dobře známo, že se velmi dynamicky rozvíjejí. Míra jejich hospodářského růstu je mnohem vyšší než světový průměr. V souladu s tím jejich pozice ve světové ekonomice rok od roku roste. Důvodů je několik. A jedním z nich je podle mého názoru to, že centrální banky těchto zemí jsou organicky začleněny do systému řízení státu. Domnívám se, že spolupráce Ruska s ČLR, Vietnamem a KLDŘ by měla navíc zahrnovat studium zkušeností našich asijských partnerů, pokud jde o činnost jejich centrálních bank.

Valentin Katasonov

O statuse centrobankov mira. V čem unikalnost' CБ Китая, Вьетнама и Северной Кореи? vyšel 25.6.2024 na fondsk.ru.

Překlad Zvedavec.org

